

УДК 342.4

П.А. РУДИК

Петро Андрійович Рудик, доктор історичних наук, професор, професор Національного університету харчових технологій

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЗАГАЛЬНОГО І СПЕЦІАЛЬНОГО ПОРЯДКІВ (ПРОЦЕДУР) ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

Модернізація Конституції України здійснюється з метою її оновлення та вдосконалення відповідно до кращих досягнень сучасного європейського і світового конституційного доробку. Поки що цей процес відбувається шляхом застосування лише загального порядку (процедури) внесення змін до Конституції України. Модернізація Основного Закону держави, яка стосуватиметься I, III і XIII його розділів, потребуватиме застосування і спеціального (інституційного) порядку (процедури) внесення змін до Конституції України.

Дослідження проблем загального і спеціального порядків внесення змін до Конституції України загалом проводилися відомими вченими Національної академії правових наук України, Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, Інституту законодавства Верховної Ради України, окремими суддями Конституційного Суду України та окремими вченими закладів вищої освіти¹. Проте зміст цих процедур та особливості їхніх етапів в порівняльному контексті ще не аналізувалися.

Внесення змін до Конституції України згідно з її положеннями за загальною процедурою проводиться до розділів: II «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина», IV «Верховна Рада України», V «Президент України», VI «Кабінет Міністрів України. Інші органи виконавчої влади», VIII «Правосуддя», IX «Територіальний устрій України», X «Автономна Республіка Крим», XI «Міське самоврядування», XII «Конституційний Суд України», XIV «Прикінцеві положення», XV «Перехідні положення», – а за спеціальною процедурою – до розділів I «Загальні засади», III «Вибори. Референдум», XIII «Внесення змін до Конституції України».

Конкретні вимоги конституційно-правових положень щодо внесення змін до Основного Закону держави зафіксовані в Конституції України та в Законі України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10 лютого 2010 р. зі змінами і доповненнями та в інших правових актах. Відповідно до них упродовж шостого, сьомого і восьмого скликань Верховної Ради України внесення змін до Основного Закону держави проводилося за загальною процедурою шляхом трьох етапів. Щодо таких змін за спеціальною процедурою, то вони мають вноситись до Конституції України шляхом чотирьох етапів. У цьому проявляється їх загальна відмінність. Водночас для кожного етапу загальної і спеціальної процедури внесення змін до Основного Закону держави властиві свої особливості.

Передусім вони проявляються уже при визначенні суб'єктів права внесення змін до Основного Закону держави. Як за загальною, так і за спеціальною процедурами таке право надається лише Президенту України і групі народних депутатів України. Їх ініціативи оформлюються у вигляді законопроектів про внесення змін до Конституції України. За загальною процедурою законопроект про внесення змін до Основного Закону держави може бути поданий до парламенту Президентом України або не менш як третиною народних депутатів (150) від конституційного складу Верховної Ради України (ст. 154 Конституції), а за спеціальною процедурою – Президентом України або не менш як двома третинами народних депутатів (300) від конституційного складу парламенту України (ст. 156)². Отже, якщо в обох випадках суб'єктом права внесення змін до Основного Закону держави може бути Президент України, то кількість народних депутатів України за спеціальною процедурою порівняно із загальною зростає удвічі.

Аналіз практичної діяльності Верховної Ради України з питання внесення змін до Конституції України переконує в тому, що з 2008 р. **за загальним порядком** внесення змін до Основного Закону держави парламент України на **першому етапі** цього процесу включав законопроект про внесення змін до Конституції України, поданий Президентом України або третиною народних депутатів України від конституційного скла-

ду Верховної Ради України, до порядку денного її пленарного засідання. Тут його приписи обговорювалися народними депутатами і у формі постанови парламент України звертався до Конституційного Суду України, щоб він дав висновок щодо відповідності законопроекту вимогам ст. ст. 157 і 158 Конституції.

За **спеціальним порядком** внесення змін до Конституції України, що стосується процедури внесення змін до розділів I, III, XIII Конституції України, на **першому етапі** такого процесу парламент України також має включати законопроект, поданий Президентом України або уже двома третинами (а не однією третьиною) народних депутатів від конституційного складу Верховної Ради України, до порядку денного її пленарного засідання. Законопроект тут має так само, як і за загальною процедурою, обговорюватися і у формі постанови парламенту надсилатися до Конституційного Суду України, щоб він дав свій висновок на законопроект щодо його відповідності вимогам ст. ст. 157 і 158 Конституції.

Вимоги до законопроектів як при загальній, так і спеціальній процедурах тотожні. Законопроект не повинен передбачати норм, які б скасовували чи обмежували права і свободи людини і громадянина чи були спрямовані на ліквідацію незалежності або на порушення територіальної цілісності України (ч. 1 ст. 157). Законопроект, що розглядався Верховною Радою України, і закон не був прийнятий, може бути поданий до парламенту України не раніше ніж через рік з дня прийняття рішення щодо цього законопроекту (ч. 1 ст. 158). Водночас Верховна Рада України впродовж строку своїх повноважень не може двічі змінювати одні й ті самі положення Основного Закону держави (ч. 2 ст. 158). Вона також не може змінювати Конституцію України в умовах воєнного або надзвичайного стану (ч. 2 ст. 157).

Особливістю спеціального порядку внесення змін до розділів I, III, XIII Основного Закону держави на першому його етапі є те, що після прийняття постанови про звернення Верховної Ради України до Конституційного Суду України стосовно законопроекту про внесення змін до Конституції України Законом України «Про Регламент Верховної Ради України» передбачається прийняття в першому читанні законопроекту, згідно з яким на проведення всеукраїнського референдуму щодо змін до Конституції України мають виділятися кошти із Державного бюджету (ч. 8 ст. 147 закону)³.

Другий етап як загального, так спеціального порядку внесення змін до Конституції України проводиться після **обов'язкового отримання від Конституційного Суду України висновку** про відповідність законопроекту вимогам ст. ст. 157 і 158 Основного Закону держави. Якщо законопроект не відповідає конституційним вимогам, він доопрацьовується Верховною Радою України відповідно до пропозицій Конституційного Суду України і знову направляється до Суду, щоб отримати від нього новий висновок. Лише після одержання парламентом України від Суду позитивного висновку на законопроект про внесення змін до Конституції України він **попередньо схвалюється**.

Процедура попереднього схвалення законопроекту при загальному і спеціальному порядку внесення змін до Основного Закону держави має певні відмінності. Попереднє схвалення законопроекту про внесення змін до Конституції України (розділів II, IV, V, VI, VIII–XII, XIV, XV) при загальній процедурі здійснюється простою більшістю (не менше 226) голосів народних депутатів від конституційного складу Верховної Ради України (ст. 155 Конституції), а при спеціальній процедурі (розділи I, III, XIII) – двома третинами (не менше 300) народних депутатів. Хоча в Конституції України така норма відсутня, проте зі змісту конституційного положення (ч. 1 ст. 156) логічно випливає, що попереднє схвалення законопроекту про внесення змін до Конституції України має схвалювати саме дві третини конституційного складу Верховної Ради України, оскільки суб'єктами такого законопроекту може бути не менше як дві третини від конституційного складу парламенту України.

Варто наголосити, що **попереднє схвалення** законопроектів про внесення змін до Конституції України як при загальній, так і при спеціальній процедурі **має здійснюватися на черговій сесії** Верховної Ради України, оскільки прийняття закону із цього ж питання має відбутися відповідно до Конституції України на наступній черговій сесії парламенту України.

Проте Закон України «Про Регламент Верховної Ради України» раніше допускав можливість попереднього схвалення законопроекту про внесення змін до Конституції України не лише на черговій, а й на позачерговій сесії парламенту України. Втім, така норма закону не передбачена Конституцією України (ст. 155). Виходячи з цього, на нашу думку, народні депутати виключили із ч. 6 ст. 149 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» положення про попереднє схвалення законопроекту про внесення змін до Конституції України на позачерговій сесії парламенту України⁴. Нині закон про регламент парламенту вимагає, щоб такий законопроект відповідно до ст. 155 Конституції України був попередньо схвалений Верховною Радою України цього ж скликання на її черговій сесії, причому попередній черговій сесії перед тим, як приймати його як закон на наступній черговій сесії Верховної Ради України.

На **третьому етапі** як загального, так і спеціального порядку внесення змін до Конституції України передбачається розгляд законопроекту з цього питання на наступній черговій сесії Верховної Ради України і прийняття на ній попередньо схваленого законопроекту як закону. Цей етап має таку особливість. Як за загальною, так і спеціальною процедурою внесення змін до Основного Закону держави на їхньому третьому етапі законопроект про внесення змін до Конституції України може бути схвалений як закон за умови, якщо за нього на наступній черговій сесії Верховної Ради України проголосує не менше ніж дві третини (300 осіб) від конституційного складу парламенту України (ст. 155, ч. 1 ст. 156 Конституції). Отже, законопроект у обох випадках стає законом за однакової кількості поданих народними депутатами голосів.

Водночас зазначимо, що парламент України 28 січня 2016 р. прийняв закон «Про внесення змін до статті 149 Регламенту Верховної Ради України». У ч. 8 ст. 149 Закону України «Про Регламент Верховної Ради

України» було передбачено нову норму на випадок, коли на наступній черговій сесії попередньо схвалений законопроект про внесення змін до Конституції України з якихось причин не розглядався, то такий законопроект розглядатиметься Верховною Радою України на наступній за нею черговій сесії⁵. Ця норма набула чинності 30 січня 2016 року.

Проте частина народних депутатів України не сприйняла її. 51 із них звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положення Основного Закону держави про те, чи законопроект про внесення змін до Конституції України може бути прийнятий як закон «на наступній черговій сесії Верховної Ради України» (ст.155 Конституції), тобто лише на безпосередньо наступній за номером сесії парламенту України після сесії, на якій такий законопроект попередньо схвалений, чи прийняття такого законопроекту можливо на будь-якій наступній сесії після сесії, на якій відбулося попереднє схвалення такого законопроекту.

На основі аналізу положень Конституції України і Закону України «Про регламент Верховної Ради України» та інших законів України Конституційний Суд України прийняв Рішення «у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо офіційного тлумачення положення «на наступній черговій сесії Верховної Ради України», яке міститься у статті 155 Конституції України» (від 15 березня 2016 р. № 1-рп/2016). Суд зазначив, що положення «на наступній черговій сесії Верховної Ради України», застосоване у ст. 155 Конституції України відповідно до її цілей та у взаємозв'язку з іншими положеннями Основного Закону України, необхідно розуміти так, що наступною черговою сесією Верховної Ради України є чергова сесія парламенту, яка має відбутися відповідно до положень розділу XIII «Внесення змін до Конституції України» Основного Закону України та Регламенту Верховної Ради України і на якій законопроект про внесення змін до Конституції України, попередньо схвалений більшістю від конституційного складу Верховної Ради України, вважається прийнятим як закон, якщо за нього проголосує не менше як дві третини від конституційного складу Верховної Ради України»⁶.

Отже, Конституційний Суд України вирішив, що наступною черговою сесією Верховної Ради України є чергова сесія парламенту, яку встановить сама Верховна Рада України відповідно до положень розділу XIII «Внесення змін до Конституції України» Основного Закону держави і Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» зі змінами Закону України від 28 січня 2016 р. №948-VIII та схвалить законопроект про внесення змін до Конституції України як закон.

Щоправда, такий підхід Конституційного Суду України щодо прийняття цього рішення та його окремі положення викликали серед деяких політиків і правознавців не лише дискусію, а й заперечення. Окремі думки до даного рішення висловили і судді Конституційного Суду України, зокрема, В.П. Колісник, О.М. Литвинов, М.І. Мельник, С.В. Сас, І.Д. Слідченко і С.В. Шевчук. Їхні міркування відрізняються підходами до викладу свого обґрунтування, свідчать про високий рівень професіоналізму авторів, заслуговують на повагу й увагу науковців та спонукають вчених до роздумів.

Після прийняття такого рішення Конституційним Судом України Верховна Рада України діє згідно з вимогами Конституції України (ст. 155) та Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» (ст. 149). Зокрема, так був прийнятий Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)». Його законопроект (реєстр. № 3524) попередньо був схвалений на пленарному засіданні парламенту України на його третій сесії восьмого скликання 2 лютого 2016 року⁷. А сам Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» був схвалений нею на четвертій (черговій) сесії восьмого скликання 2 червня 2016 року⁸.

Водночас зазначимо, що зовсім по-іншому склалася ситуація з можливостями прийняття закону України за законопроектом «Про внесення змін до Конституції України щодо децентралізації влади», який попередньо був схвалений Верховною Радою України в січні 2015 року. Згадаємо, що парламент України 28 січня 2016 р. прийняв Закон України «Про внесення змін до статті 149 Регламенту Верховної Ради України», де у ч. 8 ст. 149 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» закріпив норму, суть якої в тому, що на випадок, коли на наступній черговій сесії попередньо схвалений законопроект про внесення змін до Конституції України з якихось причин не розглядався, то такий законопроект може розглядатися парламентом України на наступній за нею черговій сесії. А Конституційний Суд України у рішенні від 15 березня 2016 р. № 1-рп/2016 цю норму підтвердив. Він зазначив, що питання, на якій сесії парламенту приймати законопроект як закон, вирішує сам парламент відповідно до правових вимог.

Законопроект «Про внесення змін до Конституції України щодо децентралізації влади» (реєстр. № 2217а) попередньо був схвалений парламентом України 31 серпня 2015 р. на другій сесії Верховної Ради України восьмого скликання. Проте він не розглядався парламентом на наступній черговій (третьій) сесії Верховної Ради України восьмого скликання і міг розглядатися на четвертій (наступній за третьою) черговій сесії цієї Верховної Ради України. Але він і на наступні чергові сесії парламенту не виносився. Чому? На нашу думку, серед парламентських фракцій наявне різне сприйняття, розуміння й трактування деяких запропонованих в ньому норм, зокрема, визначення окремим законом особливостей здійснення місцевого самоврядування в окремих районах Донецької і Луганської областей, положень про префекта та інших норм⁹, що потребувало і потребує додаткових дискусій, глибшого осмислення деякими народними депутатами запропонованих норм та їх ширшого обговорення громадянами. Лише після подальшого доопрацювання законопроекту, компромісної домовленості парламентських фракцій і народних депутатів щодо його норм можна буде вносити законопроект у парламентську залу з надією, що за нього проголосує не менше 300 народних депутатів.

Зазначимо, що за загальною процедурою процес прийняття закону про внесення змін до Конституції України на третьому етапі завершується. Особливістю остаточного прийняття такого закону за спеціальною процедурою є те, що він має згідно з вимогами Основного Закону держави ще затверджуватися всеукраїнським референдумом, який призначається Президентом України (ст. 156). Це буде **четвертий етап** внесення змін до Основного Закону держави, характерний лише спеціальним порядком внесення змін до Конституції України, зокрема її I, III, XIII розділів.

Спроба викласти механізм проведення такого референдуму була зафіксована у Законі України «Про всеукраїнський референдум» від 6 листопада 2012 р. № 5475-VI, який був прийнятий з порушенням конституційної процедури його розгляду і ухвалення та невідповідності його положень вимогам Основного Закону держави. Конституційний Суд України своїм рішенням у справі за конституційним поданням 57 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про всеукраїнський референдум» від 26 квітня 2018 р. № 4-р/2018 визнав закон неконституційним і таким, що втратив чинність¹⁰. Наразі необхідно врахувати зауваження Конституційного Суду України і Венеціанської комісії і прийняти новий закон, щоб на його основі при необхідності провести всеукраїнський референдум із затвердження закону про внесення змін до Конституції України за спеціальною процедурою.

Отже, аналіз конституційно-правових положень щодо внесення змін до Конституції України засвідчує, що за загальною процедурою цього процесу таке внесення здійснювалося протягом трьох, а за спеціальною процедурою – протягом чотирьох етапів, кожному з яких властиві свої особливості.

¹ *Свєграфов П.Б.* Конституція України: коментар змін (2004-007). Теоретичні та практичні аспекти: наук.-практ. посіб. / П.Б. Свєграфов. – К.: Правова єдність, 2007. – С. 60–77; Конституція України: наук.-практ. коментар / редкол.: В.Я.Татій (гол. редкол.), О.В. Петришин (відп. секретар), Ю.Г. Барабаш та ін. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Х.: Право, 2011. – С. 1073–1089; *Рудик П.А.* Коментар до конституційних змін: навч.посіб. / П.А. Рудик. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К.: ЦУЛ, 2009. – С. 69–84; *Стрижак А.* Конституційна реформа в Україні: передумови, мета та способи реалізації / А. Стрижак // Віче. – 2014. – № 23. – С. 21–29; *Юцик О.І.* Теоретичні основи законодавчого процесу / О.І. Юцик. – К.: Парламентське вид-во, 2004. – 520 с. та ін.

² Конституція України із змінами // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

³ Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10 лютого 2010 р. № 1861-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 14–15, № 16–17. – Ст. 133.

⁴ Про внесення змін до статті 149 Регламенту Верховної Ради України: Закон України від 28 січня 2016 р. № 948-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 7. – Ст. 63.

⁵ Про внесення змін до статті 149 Регламенту Верховної Ради України: Закон України від 28 січня 2016 р. № 948-VIII // Відомості Верховної Ради України. 2016. – № 7. – Ст. 63.

⁶ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо офіційного тлумачення положення «на наступній черговій сесії Верховної Ради України», яке міститься у статті 155 Конституції України від 15 березня 2016 р. № 1-рп/2016 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua>

⁷ Про попереднє схвалення законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): постанова Верховної Ради України від 2 лютого 2016 р. № 962-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 7. – Ст. 76.

⁸ Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 2 червня 2016 р. № 1401-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 28. – Ст. 532.

⁹ Про попереднє схвалення законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо децентралізації : постанова Верховної Ради України від 1 серпня 2015 р. № 656-VIII : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>

¹⁰ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 57 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про всеукраїнський референдум» від 26.04.2018 № 4-р/2018 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>

Резюме

Рудик П.А. Порівняльний аналіз особливостей загального і спеціального порядків (процедур) внесення змін до Конституції України.

Згідно з конституційно-правовими вимогами з використанням найновіших нормативно-правових актів здійснено порівняльний аналіз особливостей загальної і спеціальної процедур внесення змін до Конституції України на кожному із їх етапів.

Ключові слова: Конституція України, внесення змін, загальна і спеціальна процедури, порівняльний аналіз їх особливостей.

Резюме

Рудик П.А. Сравнительный анализ особенностей общего и специального порядков (процедур) внесения изменений в Конституцию Украины.

Согласно конституционно-правовым требованиям с использованием новейших нормативно-правовых актов осуществлен сравнительный анализ особенностей общей и специальной процедур внесения изменений в Конституцию Украины на каждом из их этапов.

Ключевые слова: Конституция Украины, внесение изменений, общая и специальная процедуры, сравнительный анализ их особенностей.

Summary

Rudyk P. Comparative analysis of the features of the general and special procedures (procedures) for introducing changes to the Constitution of Ukraine.

According to the constitutional legal requirements, the comparative analysis of the peculiarities of the general and special procedures for amending the Constitution of Ukraine at each of their stages was carried out using the latest regulatory and legal acts.

Key words: Constitution of Ukraine, introduction of changes, general and special procedures, comparative analysis of their features.

УДК 342.4

О.М. БОРИСЛАВСЬКА

Олена Марківна Бориславська, кандидат юридичних наук, доцент, доцент Львівського національного університету імені Івана Франка

ФОРМУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МОДЕЛІ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ: ВІД ІДЕЇ ДО КОНСТИТУЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ПРАВЛІННЯ

Сучасні держави континентальної Європи (за винятком кількох) є конституційними. У якості фундаментальних цінностей вони визнають свободу людини, її гідність та права, верховенство права і демократію, а функціонують у вигляді систем правління, реально обмежених конституціями. Таке правління за своїм змістом протилежне державному свавілля та у сукупності з відповідною ідеологією і доктриною є сутністю конституціоналізму. Ідеологічні основи та доктринальні джерела конституціоналізму європейських держав є спільними, що, вочевидь, відобразилося у відповідних рисах національних конституційних систем правління. Так, переважна більшість із них мають правління парламентського типу, спеціалізовані органи конституційної юрисдикції і т.д. Це дає підстави виокремлювати європейську модель конституціоналізму. При цьому йдеться не про європейський конституціоналізм як політико-правову систему наднаціонального рівня, а саме про європейську модель як конвергенцію рис національних систем конституціоналізму європейських держав.

Заснована на ідеології ліберальної демократії та інституційній концепції обмеженого правління¹, європейська модель конституціоналізму у її сучасному вигляді має суттєві відмінності від його англійського чи американського варіантів. Вона характеризується: наявністю писаної жорсткої конституції, що пов'язується з установчою владою народу; суттєвою роллю (переважно) спеціалізованого органу конституційної юрисдикції, що забезпечує її верховенство; обмеженістю не тільки конституційними, а й конвенційними правами людини та основоположними свободами, які мають кількарівневий механізм гарантування та захисту; перевагою парламентських форм правління (за деякими винятками) у поєднанні із різними формами децентралізованості публічної влади (федералізм, регіоналізм чи децентралізація).

Проте ці особливості з'явилися не випадково, а під впливом конкретних чинників, що існували упродовж усієї історії формування та розвитку європейської моделі конституціоналізму. Саме вони привели до її існування у сучасному вигляді, зумовили специфіку, розуміння якої тісно пов'язане з усвідомленням сутності цих чинників, а також особливостей основних етапів формування та розвитку європейської моделі конституціоналізму.

Різні аспекти формування та розвитку конституціоналізму досліджувалися українськими вченими-правниками, зокрема Ю. Барабашем, І. Бойком, В. Ковальчуком, А. Крусян, В. Речицьким, М. Савчином, П. Стецюком, Б. Тищиком, В. Шаповалом, С. Шевчуком. У їхніх працях розглядалися питання, пов'язані із зародженням ідей конституціоналізму, їх розвитком, втіленням у політико-правову практику тих чи інших держав. Проте порядок та особливості формування власне європейської моделі конституціоналізму, що є окремим політико-правовим феноменом, не досліджувалися. Відтак, **метою** цієї статті є загальна характеристика генези європейської моделі конституціоналізму, її формування та розвитку.

Зародження ідей конституціоналізму. Зазвичай питання генези конституціоналізму пов'язують із виникненням терміна *конституція* та формуванням відповідного поняття. Це цілком справедливо для американської моделі конституціоналізму, яка заснована на ідеї верховенства та стабільності писаної конституції, що має гарантувати свободу в умовах федерації та президентської форми правління. Разом із тим для континентальної (європейської) моделі характерне розуміння конституціоналізму як інституційної системи обмеження державної влади, недопущення державного свавілля, що історично формувалася в умовах абсолютної монархії шляхом поступового обмеження влади глави держави. Тому у європейському розумінні конституціоналізм не є похідним від конституції та до певної міри (в частині ідеології та доктрини) передує їй.

Виходячи з цього, логічним видається шукати витоки європейської моделі конституціоналізму саме в *ідеї обмеженого правління*. А вона бере початок від грецького *politeia*, що в Стародавній Греції позначав устрій, організацію держави із відповідними економічними, соціальними та управлінськими її характеристиками. Протягом кількох століть Стародавня Греція існувала у вигляді низки самостійних поселень – полісів. Це сприяло накопиченню емпіричного досвіду у пошуку «добрих», «кращих», «справедливих» форм та способів правління.